

KENDİ GÖK KUBBEMİZ'DE KİMLİK KURUCU BİR DEĞER OLARAK MEKÂN

The Space As An Identity Founder Value In The Kendi Gök Kubbemiz

Ebru BURCU YILMAZ*

ÖZET

Yahya Kemal, modern Türk şiirinde millî romantik duyuş tarzının önemli temsilcilerinden biridir. Şiirlerinin terkinin oluşturan ruh ve şuur birlikteliği, tarih, medeniyet ve kültür gibi kuşatıcı temaları ön plana çıkarır. Mekânı, madde ve eşya yerine ruhla doldurarak anlamlandırmaya çalışan şair, insanın tarihselliğini, kimlik bilincini idrak etme süreci olarak değerlendirir. Bu süreçte, kendi gök kubbesi altında toprağa kök salabilen nesiller, mekâna ruhlarını nakşettikleri sürece “biz” olabileceklerdir.

Bu çalışmamızda *Kendi Gök Kubbemiz* kitabındaki şiirlerden hareketle, geçmişci cisimleştiren ve kimlik kurucu işleve sahip olan mekânlar, Yahya Kemal'in duyuş ve düşünce dünyasından hareketle okunmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Kendi Gök Kubbemiz, Yahya Kemal, mekân, kimlik, tarih.

ABSTRACT

Yahya Kemal is one of the important representative of national romantic perception style in the modern Turkish poetry. The spirit and consciousness union composing his poets bring to the fore some encircled themes like the history, civilization and the culture. The poet who tries to give meaning to the space filling by the spirit in place of materyal and goods evaluates historicity of men as a process of to perceive the identity consciousness. In this process, the generations of the soil root-leachable can be “us” under their whelkin as long as they committed their souls to the space.

In this work, by the poetries in the book *Kendi Gök Kubbemiz*, we try to read the spaces which have shaped the history and which has the functionality of forming an identity by moving from the Yahya Kemal's World of feelings and thoughts.

Keywords: Kendi Gök Kubbemiz, Yahya Kemal, space, identity, history.

I. GİRİŞ

Edebî eserlerde kişilerin bulunduğu coğrafi ve ruhsal konuma dair ayrıntıları barındıran mekân, sanatçının eserini ortaya koyma amacıyla ilişkili olarak da anlam kazanır. Ruhsal çözümlemelerde önemli ayrıntılar sunan mekânın tanıklığıyla, tarihin yazıya geçirilmeyen birikimi gelecek kuşaklara aktarılır. Bu bakımdan medeniyetler tarihinin aydınlatılmasında ve insan merkezli gelecek tasarımlarında mekân daima önemli bir durak olarak anlamlandırılmaktadır.

Uygarlığı ortaya çıkaran metinlerin önemine dair, İngiliz yazar, John Ruskin'in, “büyük milletler, otobiyografilerini üç ayrı metinde yazarlar; atalarının kitabı, sözlerinin kitabı ve sanatlarının kitabı” (Lipson, 2003;34) ifadesini Yahya Kemal açısından düşündüğümüzde bu metinlere “mekânlarının kitabı” nı eklemek yerinde bir ilave olacaktır. Yahya Kemal, mekânları ön plana çıkarırken, o mekânları yaşanır hale getiren ve özel anlamlarla donatan insanı açığa vurmaya çalışır. Nitekim, “mekân psikolojisi dolayısıyla mekâna verilen önem, insana verilen önemin bir

* Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (ebru.yilmaz@inonu.edu.tr)

Kendi Gök Kubbemiz'de Kimlik Kurucu Bir Değer Olarak... göstergesidir.” (Göka, 2001; 28) İnsanın aidiyet duygusuyla bağlandığı mekâna giydirdiği anlamlar, mensubu bulunduğu medeniyet anlayışının bir yansıması olarak da yorumlanabilir.

Millî edebiyat dönemi gibi farklı ideolojilerin ortak veya benzer kurtuluş çareleri üzerinde birleştiği bir dönemde, şairlerin de millî kimliğin önemine vurgu yapmaları tesadüfî bir yaklaşım değildir. Bilhassa millî romantik duyuş tarzının temsilcileri olarak kabul edebileceğimiz Ziya Gökalp, Mehmet Akif ve Yahya Kemal'in şiirlerindeki ortak duyuş tarzı dönemin şairlerindeki hassasiyetleri de dikkatlere sunar. Tanpınar'ın, “*garbın kapısı ve şarkın cevheri*” (2007: 344) olarak taltif ettiği Yahya Kemal'in şiirlerinde, millî bir kimliğin inşa edilme sürecine tanıklık eden tarihî mekânlarla birlikte şairin imge dünyasındaki benzetmeler mekân-insan ilişkisinin ayrıntılarını sezdirir.

Yahya Kemal, edebiyata akseden bir tarih anlayışımız olmadığından şikâyet ederken, poetikasına dair önemli ayrıntılar sunduğu *Edebiyata Dair* kitabında, edebiyatımızın en önemli iki eksisinin, resimsizlik ve nesirsizlik olduğunu söyler:

“Resimsizlik yüzünden cedlerimizin yüzlerini göremiyoruz. Eski şehirlerimizi göremiyoruz; yanmış yahut yıkılmış nice binalarımızı göremiyoruz; eski kıyafetlerimizi göremiyoruz; o kıyafetlerin asırlar arasında, yavaş yavaş nasıl tekâmül ettiklerini anlayamıyoruz; vatani kurduğumuz eski seferlerimizi, eski meydan muharebelerimizi, bu muharebeleri başaran şerefli ordularımızı göremiyoruz. (...)Mâzîmizi muhayyilenin bütün kudretiyle kâğıtların üzerinde enine boyuna tecessüm ettirmek şöyle dursun, doğru dürüst, kayıt ve tescil bile edemedik.” (Beyatlı, 1990; 69-71)

Beyatlı, işaret ettiği bu eksiklerden doğan boşluğu şiir formuna sâdik kalarak telafi etmeye çalışır. Özellikle tarih malzemesini kullandığı şiirlerde, kelimelerle resmettiği manzaraların arka planında, benimsediği medeniyet anlayışına yer verir. Medeniyeti oluşturan dinamikler millî kimliğin inşâsında da önemli rol oynarlar. Bu sebeple, Yahya Kemal, insanın kültür ve medeniyet kurucu yönlerini ön plana çıkararak, bulunduğu mekâna bir ruh kazandırmasının önemi ve gerekliliğine işaret eder. Bu pratikte tarih, onun şiirlerine refakat eden unsurlardan biridir. Şâir, geçmişi hâlde yaşatarak, tarihin okuyucu üzerindeki diriltici etkisinden yararlanır ve sanatın gücünü kullanarak maziyi canlandırmaya çalışır:

*Gönlüm isterdi ki mâzîni dirilten san'at
Sana târihini her lâhza hayâl ettirsin* (Hayal Beste)

Bu yaklaşım Yahya Kemal'in sanat anlayışının düşünsel zeminine dair ipuçları verir. Goethe'nin “mimari, şiirin donmuş halidir” derken ifade ettiği resim ve mimari arasındaki ilişki Yahya Kemal'in şiirsel dışavurumlarında adeta yer değiştirir. Sosyal, kültürel ve tarihi mekânlarla aksettirilen manzaralar, insanın iç dünyasında kurmak istediği nizamın dış dünyadaki simgeleridir. Ancak bu simge değerlerin yorumunda şekle dair tespitlerden ziyade, mekânın kimlik kurucu işlevi vurgulanır. Yahya Kemal'in şiirlerinde mekân, insanı fiziki varlığın dar hendesinden kurtulmaya davet eder. Açık sözcükler olarak değer taşıyan, deniz, ufuk, sonsuzluk ve servi gibi sözcükler şairin ruhunun metne sinen yönlerini belirgin hale getirir.

Bir mekâna ait olmak sadece coğrafi mensubiyetle izah edilemez. Yahya Kemal'e göre mekânla “biz”lik duygusu oluşturabilmek için mekânın ruhuyla insan arasında da bir ortaklık olmalıdır:

*Fîrûze kubbelerle bizim şehrimizdi o;
Yalnız bizimdi, çehre ve ruhiyle bizdi o.
(...)
Çok sürse ayrılık, aradan geçse çok sene,
Biz sende olmasak bile, sen bizdesin gene.* (Kaybolan Şehir)

Yahya Kemal, mekânı gezilen ve sezilen bir yer olarak da niteler. Sezmek, aklın sınırlarını aşan daha derin bir anlayışa işaret eder. Çünkü mekân, Bachelard'ın tanımlamasıyla “binlerce gözünde zamanı sıkıştırılmış olarak tutmaktadır.” (2008; 43) Mekânla kurulan sezgisel bağ, kişiyi geçmişin manevi bir çerçeve olarak sunulduğu ortamına götürür:

*Yine bu mevsimde gezip sezmedeyiz
Bu çınarlarla siyah servilerin gölgesini;
Bu şadırvanda suyun sanki ledünnî sesini. (Ziyaret)*

İnsanı, maddeyle ve akılla olan ilişkisinin mahiyetine göre değerlendiren rasyonalist anlayışın aksine, Yahya Kemal, insandan hareketle madde ve şekle yeni anlamlar izafe eder. Toplumun maruz kaldığı kültürel yozlaşmanın karşısında çareler üretmeye çalışan şair, öncelikle mekânı dolduran insanı, kendilik değerlerini fark etmeye davet eder.

II. GELİŞME

II. I. Birleştirici Bir Mekân Olarak Kendi Gök Kubbemiz

“Kendi gökkubbemiz” ifadesinin en dikkate değer tarafı kendilik vurgusudur. Tarihe tanıklık eden gökkubbe, Süleymaniye Camii'ne atfedilen bir sıfat olmanın ötesinde yansıtıcı bir mekân olarak, dokuz asrın birikimini bugünün insanına sunar. Şiirde, tozlu zaman perdesini aralayarak geçmişle gelecekle birleştiren bir mekânsal ortaklığa dikkat çekilir.

*Kendi gök kubbemiz altında bu bayram saati,
Dokuz asrında bütün halkı, bütün memleketi,
Yer yer aksettiriyor mavileşen manzaradan,
Kalkıyor tozlu zaman perdesi her an aradan (Süleymaniye'de Bayram Sabahı)*

Süleymaniye'de Bayram Sabahı şiirinde cami, taşıdığı anlam, tarihi arka plan ve yerine getirdiği işleviyle, geçmişle bugün arasında bağ kuran önemli bir mekândır. Kendi gök kubbeleri altında yaşayan insanlar, millî ve manevî bir çerçevenin eşliğinde kimliklerini idrak ederler. Mekân tek başına bir şey ifade etmezken, mekânı dolduran insan ve eşya onun mahiyetini belirler. Sözgelimi mühendislik açısından bir abide olarak görülen cami, cemaatin ruh ve gönül birliği sebebiyle birleştirici bir mekân olurken, dinin kutsallık izafe ettiği bu mekân da içine aldığı insanın yönelimleri üzerinde belirleyici etkiye sahip olur. Bu noktada, Yahya Kemal, şair olmanın ötesinde, “bakışı, dünyanın sihriyle biçim değiştiren, gönül gözüyle gören insan” (Shayegan, 2010; 115) konumunda bulunarak, mekân ve insan arasındaki karşılıklı ilişkiyi şiir dilinin imkânları içerisinde görselleştirir:

*Ulu ma'bed! Seni ancak bu sabah anlıyorum;
Ben de bir vârisin olmakla bugün mağrurum;
Bir zaman hendeseden âbide zannettimdi;
Kubben altında bu cumhura bakarken şimdi,
Senelerden beri rüyalarda görüp özlediğim
Cedlerin mağfîret iklimine girmiş gibiyim.
Dili bir, gönlü bir, îmanı bir insan yığımı
Görüyor varlığının bir yere toplandığını*

Hendeseden ibaret bir yapıdan, ataların mağfîret iklimine doğru değişen mekân algısı şairin, kimlik ile mekân arasındaki ilişkiye yüklediği anlamları sezdirir. Eşyayı maddi ve nicelik ölçütleriyle kavrayan insanın karşısında, varlığı şekil ve madde yığımı olmaktan kurtararak, dünyaya ruh

penceresinden bakan insan yer alır. Yahya Kemal, tarihî bir öneme sahip olan “*Süleymâniye'nin şahsında geleneksel bir simge yaratarak manevî hayatımızın ruh kökenine iner.*” (Özcan,2005; 111)

Yahya Kemal'in şiirlerinde ön plana çıkardığı unsurlar, medeniyeti oluşturan değerler etrafındaki hâleler gibidir. Bir cami, semt ya da sokak pek çok kişi tarafından yorumlansa da, Yahya Kemal'in mekâna giydirdiği anlamlar, tıpkı nesneyi olduğundan farklı ve güzel gösteren ışık halesi gibi işlev görür. Bu anlam değeri ortadan kalktığı ya da gözden kaçırıldığı zaman, sözgelimi Süleymaniye Camii, sadece ibadet eyleminin mekânı olarak tanımlanır. Halbuki, insanları birleştiren bir mekân olan camideki manzaradan hareketle, şairin özlediği milletin vasıfları da dikkatimizi çeker. Dil, gönül ve imanda birlik düşüncesi, Yahya Kemal'in millet mefhumuna yüklediği anlamlar olarak yorumlanabilir. Şiirde bireysel bir dikkatten, kolektif bir ruha doğru genişleyen mekân, “*tarihi temsil eden sembol değer olarak belirdikten sonra, kolektif ruh onun çevresinde açığa çıkarılır.*” (Kavaz, 1997; 391)

Yahya Kemal, dini değerler etrafında yazdığı şiirlerinde, dini estetik bir tavırla değerlendirir. Süleymaniye Camii mimarî bir şaheser olarak ön plana çıkarılırken, Üsküdar'ın inançlı insanları ve Atik Valde semtindeki ramazan atmosferi gözlemci bir tavırla ele alınır. Şair, seyrettiği insanlarla beraber ibadet etmese de, bu eksikliği ruhun yaşadığı bir gurbet akşamı olarak niteler ve en azından sahip olduğu manevi duygular için şükreder:

*Tenha sokakta kaldım oruçsuz ve neş'esiz.
Yurdun bu iftarından uzak kalmanın gamı
Hadsiz yaşattı ruhuma bir gurbet akşamı.
Bir tek düşünce oldu teselli bu derdime:
Az çok ferahladım ve dedim kendi kendime;
“Onlardan ayrılış bana her an üzüntüdür;
Mâdem ki böyle duygularım kaldı, çok şükür.”* (Atik Valde'den İnen Sokakta)

Yahya Kemal, bir vicdan muhasebesi yaparak, dinin ibadet boyutunu layıkıyla yerine getirememesine rağmen, inanç düzlemindeki samimiyetini en büyük teselli olarak görür. Dini, insanı ve mekânı anlamlandıran bir değer olarak gören şair, “*sanatkâr-düşünür kişiliğini öne çıkararak, dinin farz, vacip gibi kurallarıyla ilgilenmek yerine, millî, estetik ve kültürel boyutuyla ilgilen(ir)*” (Özden, 2011;124) Bu yaklaşım onun saf şiir anlayışıyla da uygunluk gösterir. Din gibi, telkinin önemli olduğu bir konuda bile, meselenin itikâdî taraflarından ziyade, estetize edilmiş bir din algısını ön plana çıkarır.

Mekânı, içinde yaşattığı insanların temsiliyetleriyle birlikte ele alan Yahya Kemal, mekâna izafe edilen anlamlarda da insanın kimliği, tarihi ve ruhsal tecrübelerini esas alır. Sözgelimi, İtrî musikideki temsiliyle topyekün bir medeniyete karşılık gelirken, Üsküdar muhafazakâr ve millî değerlere göre yaşayan insanlarla birlikte anlatılır. Ufuk, mutlak bir anlamla sunulmayıp, bakan kişinin durduğu nokta ve bakışlarına yön veren hissiyata göre anlam kazanır. Elemlî insanın baktığı ufuk siyahtır, özleyen insan için ise ufuk, teselli veren bir huzur mekânıdır. Dolayısıyla şiirlerde insandan mekâna doğru ilerleyen bir mânâlandırma süreci dikkatimizi çeker. Yahya Kemal'in şiir evreninde, “*mekân ancak içerdiği cisimler ve enerjilerle var olur*” (Nalbantoğlu, 2008; 93) ken enerjinin kaynağında mekânı idrak eden insan şuuru vardır.

Yahya Kemal'in şiirlerinde kendilik değerlerinin yaşatıldığı mekânlardan biri olan vatan da kutsiyet atfedilerek yüceltilir. Sadece, aidiyet duygusun nesnesi olmayan vatan, insanın tarihselliğine tanıklık eden, hatırladıkları ve hatırlattıklarıyla iç aydınlığa kapı arayan kutsanmış bir mekândır. Yahya Kemal'e göre, özel anlamda vatan yerine kullanılan “*toprak, ancak kendisine has bir renge ve milliyete kavuştuğu takdirde vatanlaşabilir.*” (Ayvazoğlu, 2008; 543). Kişinin varlık sebebine anlam

veren vatan sevgisi ölümle bitecek bir hayatın en büyük kaybı olarak görülür ve vatan, doğduğu topraklar için ölen insanların hatırasının yaşatıldığı yer olarak nitelenir :

*Ölmek kaderde var, bize ürküntü vermiyor;
Lâkin vatandan ayrılışın ızırâbı zor.* (Eylül Sonu)

*Lakin kalacak doğduğumuz toprağa bizden
Şimşek gibi bir hâtıra nal seslerimizden!* (Mohaç Türküsü)

Şairin vatan olarak gördüğü coğrafya içerisinde İstanbul, ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. İstanbul üzerine yazdığı dizeler sadece estetik bir tefekkürün ürünü olmayıp, aynı zamanda sevgili, anne, vatan ve toprak gibi değerlere izafe edilen sıfatların atfedildiği bir kutsiyetin ifadesidir. *Bir Tepeden* şiiri Yahya Kemal'in şiir dünyasının ana hatlarını oluşturan düşüncelerin bir arada verildiği anlamlı bir şiirdir:

*Rü'ya gibi bir akşamı seyretmeğe geldin,
Çok benzediğin memleketin her tepesinde
Baktım: Konuşurken daha bir kerre güzeldin,
İstanbul'u duydum daha bir kerre sesinde* (Bir Tepeden)

Sevgilinin güzelliğiyle, İstanbul'un iç içe olduğu şiirde, şairin “*zaman, mekân ve insanı bir terkip halinde gören anlayışı*” (Narlı 2007: 165) ırk ve tarih bilinciyle çevrelenerek sunulur. Yahya Kemal, aziz sıfatıyla nitelediği İstanbul'u, her taşına sinen hatıralardan hareketle “*geçmişin ambarı ve (...) kültürel simgeler deposu olarak*” (Urry1999:42) kabul eder.

*Sade bir semtini sevmek bile bir ömre değer.
(...)
Yaşamıştır derim, en hoş ve uzun rü'yâda
Sende çok yıl yaşayan, sende ölen, sende yatan.* (Bir Başka Tepeden)

Birbirini bütünlleyen mekân ve insan arasındaki ilişki, milliyet ve maneviyat ekseninde kesişir. Yahya Kemal, mekânı kuşatan manevi bir çerçeveye vurgu yapar. *Koca Mustâpaşa* şiirinde semte ve sakinlerine dair yapılan tasvirlerde bu çerçevenin mahiyeti sezdirilir:

*Öyle sinmiş bu vatan semtine milliyetimiz
Ki biziz hem görülen, hem duyulan, yalnız biz.
(...)
Bu vatandaş biraz ahşapla, biraz kerpiçten
Yapabilmiş bu güzellikleri birkaç hiçten.
Türk'ün âsûde mizaciyle Bizans'ın kederi
Karişip mağfîret iklimi edinmiş bu yeri.* (Koca Mustâpaşa)

Aynı gökkubbe altında gönül birliğiyle hareket eden insanlar, bu hissiyatla imkânsızlıklara rağmen en güzel eserleri ortaya koymayı başarmışlardır. Bugüne ait kazanımlarda geçmiş medeniyetlerden intikal eden unsurların da renkleri mevcuttur. Ancak, nihayetinde mekânı “*mağfîret iklimi*”yle kuşatan husus, kaynağını ruh kuvvetinden alan milletin başarısıdır. Yahya Kemâl'in mekânları, kimliğinin farkında olan bilinçli insanlar tarafından inşâ edilmiş olup, bu insanların benimsemiş oldukları değerler manzumesinin manevî izlerini taşımaktadırlar. Bu noktada şairin tercih ettiği mekânların birlik ve beraberliğin tesisinde üstlendikleri rol dikkate değerdir. Cami, mahalle,

semt gibi toplumsal müştereklerin yansıtıcısı olan mekânların sıklıkla kullanılması, mekânsallığı sağlayan dinamiklerin toplumla olan ilişkisini ortaya koymaktadır.

II. II. İnsanı Doğuran Toprak

Yahya Kemal, toprağı insanın kök saldığı ve kimliğini nakşettiğı kutsal bir mekân olarak değerlendirir. Camille Julian'ın“Fransız toprağı bin yılda Fransız insanını yarattı” cümlesinin özündeki ana fikir, Yahya Kemal tarafından milli bir çerçeve ile ele alınarak medeniyet anlayışının temelini oluşturur. Köklerin önemine sık sık vurgu yapan Yahya Kemal, öncelikle, tohumun sağlıklı bir şekilde kök salabileceğı toprağı bulmaya çalışır. Tarih ve medeniyet görüşünü özetleyen şu dizelerde, mekânla manevî değerler arasındaki etkileşimi ifade eder:

*Dikkatim hâdisenin vardı derinliklerine;
Bu geniş ülkede, binlerce latif illerde,
Nice yıl cedlerimiz kökleşerek bir yerde,
Manevî varlığının resmini çizmiş havaya. (Koca Mustâpaşa)*

Şair, kendi şahsında evini ve medeniyetini arayan insanlara seslenir. Kendi değerlerini doğuran topraklar üzerinde “*bizim insanlarımız, kendi ecdadının kurduğı ve yaşattığı öz iklimine, varlığında bir şeylerin eksikliğini fark ederek yabancı bir ziyaretçi gibi yaklaşan (...) ama ondan gelecek huzur ve teselli ışığına muhtaç olan*” (Ökten, 2009; 66) insanlardır. Bu şiir, başka semt ve muhitlerde kimliğini inşâ etmeye çalışan insanları, anıları cisimleştirerek kendilerini fark etmeye davet eder. İnsanın dünyadaki serüveninin bir anlam taşıması, onun maneviyatıyla kök salması ve kâinatın anlamını önce kendisinden başlayarak genişlettiğı bir manevi çerçeve ile kuşatmasında gizlidir. Şair bu sırta ulaştığında asıl sorunun, kökleriyle ve toprağıyla bağını koparan nesiller olduğunu idrak eder.

Koca Mustâpaşasıiri, toprakla insan arasındaki karşılıklı ilişkiyi aksettiren birçok dizeyi ihtiva eder. Süleymaniye Camii'ni hendeseden ibaret bir abide olarak görmeye razı olmayan bilinç, Koca Mustafapaşa'yı da dış özellikleriyle sınırlı bir mekân olarak yorumlamaz. Şiirin giriş dizelerinde semtin ve insanların tasvirlerine yer verilirken, dış âlemdeki yoksulluklara karşılık, iç dünyanın zenginliklerine işaret edilir. Ücrâ ve fakir bir semt olan Koca Mustafapaşa'yı özel bir mekân haline getiren inançlı ve mütevekkil insanlar, manevi çerçevenin beş yüz sene berrak kalmasını sağlarlar:

*Koca Mustâpaşa! Ücrâ ve fakir İstanbul!
Ta fetihten beri mümin, mütevekkil, yoksul,
Hüznü bir zevk edinenler yaşıyorlar burada.
Kaldım onlarla bütün gün bu güzel rüyada.
Öyle sinmiş bu vatan semtine milliyetimiz
Ki biziz hem görülen, hem duyulan yalnız biz.
Manevi çerçeve beş yüz senedir hep berrak;
Yaşayanlar değil Allah'a gidenlerden uzak. (Koca Mustâpaşa)*

Yahya Kemal, Koca Mustafapaşa'nın maddî imkânsızlıklara karşılık, zengin bir maneviyata sahip olmasını geçmişten bugüne intikal eden ruh kuvvetinde bulur. Şair semtin manzarasını sunarken, temsili olarak maneviyat yitimine uğrayan insanın maddî ihtirasları sebebiyle içine düştüğü köksüzlüğün eleştirisini yapar:

*Kopmuşuz bizler o öz varlık olan manzaradan.
Bahseder gerçi duyanlar bir onulmaz yaradan;
Derler: İnsanda derin bir yaradır köksüzlük;*

F.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi 2012-22/1

Budur âlemdede hudutsuz ve hazin öksüzlük.

Sızlatır bazı saatler dayanılmaz bir acı,

Kökü toprakta kalıp kendi kesilmiş ağacı.

Ruh arar başka teselli her esen rüzgârda,

Ne yazık! Doğmuyoruz şimdi o topraklarda!(Koca Mustâpaşa)

Toprağın niteliği ile verdiği ürün arasındaki ilişki düşünüldüğünde, şairin biz olarak nitelediği bugünün insanı, yabancı bir toprakta özüne uygun olmayan bir tohumun ürünü olarak yaşamaktadır. “Kalbi ile yaşayan her insanın vatanı topraktır.” (Topçu, 2010; 170) Kendi değerleriyle yoğrulmuş toprakta doğma şansını kaybeden yabancılaşmış insan, kökünden kopan ağaç gibi toprağından uzaktadır. *Koca Mustâpaşa* şiirinde iç konuşma şeklinde verilen dizeler, şairin kendisine dönüşünü gösteren ifadelerdir. Bir ziyaretçi gibi dolaştığı yerler aslında biz duygusuyla meşrebi, iklimi ve ırkıyla bağlı olduğu insanların yaşadığı muhitlerdir:

Bir ziyaretçi derin bir zevk alarak manzaradan,

Unutur semtine yollanmayı artık buradan,

Gizli bir his bana, hatif gibi ihtar ediyor;

Çok yavaş, yalnız içimden duyulan sesle, diyor:

‘Gitme! Kal! Sen bu taraf halkına dost insansın;

Onların meşrebi, iklimi ve ırkıdansın. (Koca Mustâpaşa)

İlk bakışta, bir semtin tasviri gibi görünen şiirde kimlik mekânlarını bulmaya çalışan bir neslin doğduğu ve doğacağı toprakları arayışı anlatılır. Bir yerde kökleşmek, tarihi sürecin doğal bir sonucu değil, şuurlu bir yönelimin sonucudur. Ataların sahip olduğu bilinç düzeyinin bugünün insanına sirayet etmesinde, mekânın aktarıcı yönünden yararlanmaya çalışan şair, bir çok şiirine isim olarak seçtiği mekânları, insanı doğuran toprak anlayışıyla değerlendirir. Yahya Kemal, mekânı alelâde ayak basılan bir toprak olmaktan çıkararak, geçmişin yaşatan değerlerinin kök saldığı verimli bir alan olarak niteler.

Yahya Kemal, bireysel trajedisini besleyen önemli olaylardan biri olan annesinin kaybını anlattığı dizelerle de toprakla insan arasındaki ilişkiye dikkat çeker. Şairin toprağına önem atfetmesine vesile olan olaylardan biri de annesini toprağına vermesidir. Anne gibi dişil bir öge olan toprak bu bakımdan, sadece anılarını değil çok sevdiği yakınlarını da saklar:

Ben girmedim hayâtı şafaklandırır çağı,

Bir sonbaharda annemi gömdük o toprağına. (Kaybolan Şehir)

Toprak, üzerinde kök salan medeniyetin ve bu medeniyeti oluşturan insanların bağlandıkları millî ve manevî değerlerle vatanlaşır. Vatan sevgisi de mekânın sınırlarını dikey boyutta genişleterek mekâna adanmış insanı dikkatlere sunar. Yahya Kemal, adeta bir monotematik halinde benimsediği kendi toprağından doğan insanın hikâyesini anlatırken toprağı, millî bir ruhla işleyen insanî özü ön plana çıkarır.

II. III. Anıları Biriktiren Hafıza Mekânı Olarak Tarih

Yahya Kemal, tarihi bugünü kuran bir kaynak olarak görür ve geçmişi yâd ederek o dönemlerin başarılarından güç almaya çalışır. Şair, geçmişin nostaljik görüntülerini, anıları cisimleştirmek için kullanır. “Geçmişin versiyonlarını, geçmişi kendimize, onu temsil eden sözcüklerle ve imgelerle yeniden sunarak koruruz” (Connerton, 1999; 113) Yahya Kemal de, ruhları aydınlanmış fertlerden oluşan bir toplumun inşasında, geçmişe dikkati çekerek, sonlu bir dünyanın şekillerini kullanarak, sonsuzluğun sırrını duyurmaya çalışır. Bu sır, kişinin mekânla kurduğu ruhsal ortaklıkta gizlidir ve bu

gizin açığa çıkmasında tarih ve geçmiş bilgisi önemli bir başvuru kaynağı olarak ön plana çıkarılır. Ayrıca mekânı okuyanların algısı da belirleyici olan diğer bir husustur.

Tarihe tanıklık eden mekân, Yahya Kemal'in şiirinde dile gelerek zamanın altın zincirinde bir halka olan insana geçmişin hikâyesini anlatır. İhtiyar çınar, bakımsız ve köhne bir ağaç olarak değil geçmişin ruhunu taşıyan olgunluğuyla resmedilir. Şair, mekânın hafızasına başvurarak, bugünün sağlam temeller üzerinde yükselmesine gayret eder. Bu süreklilik onun imtidat fikrinin de bir gereğidir. "Gelişerek devam etmek, devam ederek gelişmek" şeklinde özetlenen imtidat, tarih ve coğrafya anlayışının da bir devamlılık esasınca ilerlemesini elzem kılar:

*O dehâ öyle toplamış ki bizi,
Yedi yüz yıl süren hikâyemizi,
Dinlemiş ihtiyar çınarlardan. (İtrî)*

"Süreklilik duygusunun kökü mekândadır." (Nora, 2006; 17) Mekâna sinen hatıralar, mekânla insan arasındaki ruhsal yakınlığı da artırır:

*Üsküdar, gözleri dolmuş, tepelerden bakarak,
Görmüş İstanbul'a yüz bin meleğin uçtuğunu;
Saklamış durmuş, asırlarca, hayalinde bunu. (İstanbul Fethini Gören Üsküdar)*

Mekânın insana sağladığı süreklilik duygusu, geçmiş, hâl ve gelecek arasında sıkı bağlarla oluşan bir iletişime zemin hazırlar. Bazen istenmeyen bir yerden, bazen de idealize edilen bir mekân özleminden kaynaklanan kaçma düşüncesi, hayal yoluyla gerçekleşme imkânı bulur. Hayal âlemlerine sığınmanın arkasında yatan kaçış düşüncesi Yahya Kemal'in şiirlerine de yön verir. Şair, kurguladığı muhayyel mekânlarla "dar hayat" ve "dar varlık" çerçevesinin dışına çıkmayı başarır. Hayal kurmak, insanın dünyadaki tek ve sınırlı hayatına yeni hayatlar eklemesini sağladığı için, şair tarafından cazip bir araç olarak kullanılır:

*Hulyâsı kalmayınca hayatın ne zevki var? (Düşünce)
Yürü! Hür maviliğin bittiği son hadde kadar!
İnsan âlemde hayal ettiği müddetçe yaşar. (Deniz Türküsü)*

Hayalde saklanan manzaralar, geleceğe yönelik gerçekleştirilecek atılımları hazırlar. İnsanın ruhsal temelli kaçışlarında önemli bir sığınak olan hayal ve hayalî mekânlar, Yahya Kemal'in şiirlerinde geleceğe yön veren düşsel bir hazine olarak değer görür.

Geçmişe duyulan özlemin, gençlikten ihtiyarlığa doğru giden bir yol simgesiyle ele alındığı *Yol Düşüncesi* şiirinde, insanın zamanla değişen algısının mekânı okuma biçimine nasıl tesir ettiği örtük bir eleştiriyle birlikte sunulur. Şiirde, medeniyetin maddeleşmesinin eleştirisi ve bu durumun verdiği üzüntü dile getirilir:

*Bu gözlerim, medeniyetlerin bıraktığını,
Beş on yıl önce, görür müydü böyle taş yığını?
Bugünse yeryüzü hep madde, her ufuk maddî.
Demek ki âlemin artık göründü serhaddi. (Yol Düşüncesi)*

Şiirde, Yahya Kemal'in pek çok şiirinin aksine, medeniyet bir taş yığını, yeryüzü madde ve ufuk da maddî sıfatlarıyla tavsif edilir. Diğer şiirlerinde yüceltilen değerler olarak karşımıza çıkan medeniyet, ufuk ve yeryüzü maddiyatın bozan ve yozlaştıran tahakkümü karşısında âlemin sonunun geldiğini düşündürür. Ruhsuz bir teknik ilerleme, maddenin sadece fiyat, hacim ve kütle yönlerini ön plana çıkarırken, maddî aktarım geriye taş yığınları bırakarak kimlik sahibi insanın ihtiyaç duyduğu

manevî çerçeveyi ve süreklilik düşüncesini ortadan kaldırır. İşte bu olumsuz nokta, arayış içinde olan yoldaki insanın geldiği son noktadır. Gelişme ve ilerlemeyi, sadece teknik donanımda arayan toplumlar için bir medeniyetten söz etmek mümkün değildir. Çünkü “*değerler sistemi yani medeniyet telakkisi zihinlerde ve daha önemlisi gönüllerde, bunlara dayanan biçimler ise dış dünyadadır.*” (Ökten, 2009; 182) Yahya Kemal, dış dünyadaki bu biçimleri, medeniyet telakkisinin ortaya çıkması ve geliştirilmesi amacıyla özel anlamlarla donatır ve şiirini bu anlayışla kurar.

II. IV. İç Aydınlığa Açılan Mekânlar

İçerde düzen kuran insanlar yakaladıkları ruhsal uyumu dış dünyaya da yansıtırlar. Kültür ve medeniyet sorunsalı her ne kadar dış dünyaya ait gösterenler üzerinden inşa ediliyor gibi görünse de, iç dünyaya açılan bir kapı olmadığı sürece kalıcı bir ürün ortaya koyulması mümkün değildir. Yahya Kemal’in içten dışa doğru genişleyen açık/geniş mekânlarında kişinin “*kimliği, varlığı ve değerleri koruma altındadır.*” (Korkmaz, 2007; 411) Kimlik arayışı içinde olan insan ya da toplumların geçirdikleri süreçler, tarihî çizgi üzerinde dış dünyanın çeşitli durakları boyunca ilerleyen bir güzergâh üzerinden anlatılır. Ancak bahsi geçen bu güzergâh simgesel düzlemde insanın iç aydınlığa ulaşmak için katettiği yola karşılık gelir. Sözelimi; ne yapılan savaşlar, ne de fetihler tek başına insanların kendi kimliklerinin farkına varmasını sağlar. Ancak bu fiiliyata insanı sevk eden güç, iç dünyasındaki huzur ve anlam arayışında bulunmaktadır. Bu bakımdan, iç aydınlığa dalma, insanlaşma sürecinin önemli bir eylemidir.

Yahya Kemal’in, 1903 yılında hayallerinin mekânı olarak gördüğü Paris’e kaçarken, arayışlarının yöneldiği ufuk onu aradığı hayal âlemini kendi içinde ve kendi değerlerinde bulmaya yöneltir. Camille Julian’ın Fransız toprağı ile Fransız insanı arasında kurduğu ilişki bu arayışta bir vesile olarak şairin yöneleceği istikameti belirler. İç nizamını kuramamış fertlerin yaşadığı kimlik bunalımını yakından gözlemleyen Yahya Kemal, kendimize ait şiirin izini sürmek için edebî fetihlere girişir. Nihayetinde geldiği nokta yine kendi kültür kaynaklarıdır. İç aydınlığını keşfeden şair, geçmişin birikimine yaslanarak geleceği inşa etmenin yollarını arar ve bu arayışı şiirlerinin temel meselesi haline getirir. Sihirli bir cennet olarak gördüğü Paris’e veda ettikten sonra bir mekânı vatan haline getirecek olan manevî çerçeveyi kendi köklerinden hareketle bulacağına inanan Yahya Kemal, içsel bir aydınlanma yaşar:

*Her zevki bir haram olan efsunlu cennetin
Koyunda vardı lezzeti bin türlü nimetin*

*Bir gün veda edip o diyârın hayâtına,
Döndüm bütün bütün vatanın kâinatına. (Büyü Şiir)*

Kendi kimliğinin farkına vardıktan sonra bilincini şekillendiren dinamikleri mekânlara atfettiği değerlerle ifade etmeye çalışan Yahya Kemal, mekânla insanın manevi yönü arasındaki köprülere dikkat çeker. *Hayal Şehir* şiirinde Üsküdar’ı seyrettiren şair, güneşin aydınlığının karşısına iç aydınlığı koyar. Altının değerli ve sahte olanının anlaşılmadığı karanlıkta, bu semtin, hilkatiyle cennete çevirdiği mekân, insana iç aydınlığıyla ezeli bir mağfiret iklimi yaşatır. Dışardaki karanlıktan esef etmek yerine, iç dünyasının zenginliklerini görme imkânı bulan insan, kalp gözündeki kör noktaları yok eder. Böylece, varlığın esaretinden kurtulan ruh, sonsuzluğa açılma imkânını elde eder:

*Esef etmez güneşin şimdi neler yıktığına;
Serviler şehri dalar kendi iç aydınlığına,
Ezelî mağfiretin böyle bir ikliminde
Altının göz boyamaz kalpı kadar hâlisi de. (Hayal Şehir)*

Kendi Gök Kubbemiz'de Kimlik Kurucu Bir Değer Olarak...

“Servi” ve “kök” kelimeleri Yahya Kemal’in şiirlerinde yaygın olarak karşımıza çıkar. “Kök”, uzun ömürlülüğün, “servi” ise mezarlıkların yani ölümsüz hayatın simgesidir. İki birarada kullanılarak ölümün ebedi hayat anlamına geldiğini düşündürür. Yahya Kemal’in imge dünyası içinde, vatan ve medeniyet mefhumları, kökü derinlerde olup uzun ömürlü bir ağaç olan serviyle sunulur. Daha ziyade mezarlıklara dikilen bir ağaç olan servi kimi zaman sadece mezarlığa ait dekoratif bir unsur olarak sunulurken, kimi zamanda şehrin bir sıfatı olarak kullanılır. Bu tip anlamlar servi ağacının, Yahya Kemal şiirlerinde simgesel düzlemde tesadüfen seçilmediğini düşündürür.

Yahya Kemal, coğrafi ve çevresel mekânların yanı sıra özel anlamlar yüklediği simgesel mekânlar yoluyla da düşünce dünyasını aksettirmeye çalışır. Bu mekânlardan en dikkate değer ikisi deniz ve ufuktur. Şairin fikir coğrafyasında önem taşıyan deniz ve ufuk, sezdirme veya doğrudan telkin yoluyla işaret edilen mekânlardır:

*Bir mağara ağzı açmış, ulurken uzun uzun,
Sezdim bir âşinâ gibi, heybetli hüznünü!
Rûhunla karşı karşıya kaldım o med günü,
Şekvânı dinledim, ezeli muztarip deniz!
Duydum ki ruhumuzla bu gurbette sendeniz.
Dindirmez anladım bunu hiçbir güzel kıyı;
Bir bitmeyen susuzluğa benzeyen bu ağrıyla.*

Deniz, sonsuzluğa çağrının simgesel mekânıdır. Şairin sonsuzluğa yönelen hedefi, ihtiyaç duyduğu sesi daima denizde bulur. Denize ait imge ve sıfatlar da, bu simgesel söylemin şairin bilincinden ve bilinçaltından gelen yansımalarını sunar. *Açık Deniz* şiirinde ufuktaki sonsuzluğa ulaşmaya çalışan şair, med cezirle kaotik bir manzara sunan denizi, “bin başlı ejder” imgesiyle verir. Sonsuzluğa ulaşma düşüncesini bir susuzluk derecesinde hisseden şair, arayışlarını sınırlayacak hiçbir kıyı bulamaz. *Uçuş* şiirinde de deniz ve kıyı unsurlarının bir benzetme ile birleştirilerek, kıyısız bir deniz, ruhun mekânı olur:

*Uçmakta, konmadan, kıyısız bir denizde ruh;
Benzer mi böyle bir kuşa Tufan içinde Nûh?
(...)
Ufkunda bir dakika görünmeksizin kara,
Hür gökte, hür denizde uçar, hür ufuklara. (Uçuş)*

Kıyı ve kara kaydıyla sınırlandırılmayan deniz, şairin sonsuzluğa yönelik beslediği iştiağın boyutlarını sezdirenen bir imgedir. Bu sınırsızlık gök, deniz ve ufuklara da özgürlük kazandırır. Şairin diğer şiirlerinde de vurguladığı, “hür ufuk”, “hür esen rüzgâr”, “engin ufuk”, “hür hava”, “hür mavilik” gibi ifadeler kendi içinden taşmakta olan bir insanın ruhsal arayışlarının boyutlarını sezdirir. “İnsan ve deniz maddî kalıplarını aşarak, ruhsal bir akrabalıkla özdeşleşirler.” (Narlı 2007: 346)

Yahya Kemal’in şiirlerinde arayışların yöneldiği mekânlardan biri de ufuklardır. Ruh ve ufuk arasındaki vazgeçilmez bağa işaret ettiği *Ufuklar* şiiri, ufukun mahiyetine göre ruha tattırdığı duygulara işaret eder. Ufuk, beden ve cisimlerin değil, ruhun barındığı bir mekândır:

*Ruh ufuksuz yaşayamaz.
Dağlar ufkunda mehâbet,
Ova ufkunda huzur,
Deniz ufkunda teselli duyulur.
Bu ufuklar avutur ruhu saatlerce. (Ufuklar)*

Şairin kimi zaman annesinin gözlerinde gördüğü engin ufuk, kişinin anlam izafe ettiği değerler bütününe işaret eder. Gözünü ufka diken kişi, beklentileri olan ve bekleyişlerini kazanıma dönüştürecek olan idealist bir tavır sergiler. Bu dünyaya dönük bekleyişlere mekân olan ufuk, dar hayatında sıkılan insanın yaşarken daima özlediği ve aradığı bir sığınaktır:

*Yaşayan her fâni,
Yaşayan her ruh özler,
Her sıkıldıkça arar,
Dar hayatında ya dost ufku, ya canan ufku. (Ufuklar)*

Mekân, Yahya Kemal'in şiirlerinde insanla sessiz bir diyalog kurar. Şair, adeta karşısında bir insan varmış gibi mekâna hitap ve telkinlerde bulunur. Mekân da kişileştirme yoluyla bu diyaloga dahil olur. *Bir Başka Tepeden* şiirinde, sen diyebileceği bir yakınlıkta gördüğü "aziz İstanbul"u anlatırken, *Açık Deniz* şiirinde denizle, karşı karşıya gelen iki ruh kadar samimi olan şair, *İstanbul Fethini Gören Üsküdar*'da, fethi gözleri dolarak izleyen Üsküdar'ı insanî duygularla donatarak sunar. Yine, *Sonbahar* şiirinde deniz, dağ, yer ve toprak kişileştirilerek, insana has bir duyarlılıkla resmedilir:

*Anlar ki yolcu, yol görünür serviliklere.
Dünyanın ufku, gözlere gittikçe târ olur,
Her gün sürüklenip yaşamak ruha bâr olur,
İnsan duyar yerin dile gelmiş sükûtunu;
Bir başka musıkîye geçiş farz eder bunu;
Teslîm olunca va'desi gelmiş zevâline,
Benzer cihâne gelmeden evvelki hâline.
Yaprak nasıl düşerse akıp kaybolan suya,
Rûh öyle yolların uyanılmaz bir uykuya,
Duymaz bu anda taş gibi kalbinde bir sızı;
Fark etmez anne toprak ölüm macerâmızı. (Sonbahar)*

Şiirlerde, mekâna yüklenen simgesel anlamlardan hareketle, insana ait durumlar çeşitli görüntülerle temsil edilir. Sözgelimi; ölüm, bir mekân değişimi ve yolculuk şeklinde anlatılır. Uyanılmaz bir uyku olarak görülen ölüm, insanı kesin bir teslimiyetle yöneldiği öte âleme ulaştırır bir araçtır. Bireysel olarak şairin ölüme bakışı, onu dünyadan koparan bir süreç olarak ifade edilse de, ölüm karşısında ölümsüzlüğü ve sonsuzluğu yakalama düşüncesi, insanın tarihselliğinin önemine dikkat çekilerek vurgulanır. Yahya Kemal'e göre iç dünyasındaki bunalımları ve huzursuzluğu gidermiş olan insanların sonraki kuşaklara naklettikleri kimlik ve kültür mirası korunduğu sürece ölmeden önce ölümü gerçekleştirme şeklinde yorumlanabilecek bilinç uyanışı sağlanacaktır. Bu uyanış, iç aydınlığın sağlanmasıyla yakından ilişkilidir.

III. SONUÇ

Ölümsüz olan, insanın bıraktığı eserler ve o eserlere yüklenen anlamlardır. Şiirlerinde gökyüzü ve ufuk gibi sonsuzluğa açılan mekânlardan hareketle, insanın ölümsüz yönlerine dikkat çeken Yahya Kemal, bireysel bir varlık anlayışından ziyade kolektif bir şuuru önemser. Takvime bağlı zamansal ifadelerle kesin olarak ayrılan zaman dizgesi, Yahya Kemal'in tarih felsefesiyle yorumlanarak, şimdiki doğuran bir kaynak olarak değer kazanır. Aynı şekilde mekân da coğrafi sınırlarından soyutlanarak, kimlik kurucu bir işlevle insana tesir eder.

Yahya Kemal'in şiirlerinde karşımıza çıkan mekânları, şairin vurguladığı kimlik bilinci açısından değerlendirebileceğimiz gibi, psikanalitik temelli değerlendirmelerle de yorumlayabiliriz.

Nevyunanilik tecrübesiyle, kaynağını yanlış adreslerde aramış olan Yahya Kemal, kültürel bir uyanışla özüne dönerek bu tecrübeyi, fikirlerini olgunlaştırmak için kullanır. Şiirlerinde millî kimlik ile mekân arasında kurduğu yakın ilişkinin kökeninde, hayatında yaşamış olduğu çeşitli olayların etkisi göz ardı edilemez. Kültürel anlamda mekâna bağlılık düşüncesini şiirlerinde güçlü imgelerle ele almasına karşılık özel hayatında bir düzen kuramayan şair, hayatının sonuna kadar kendisini ait hissedeceği bir mekânın özlemini duyar. Çocukluk döneminden itibaren, babasıyla yaşadığı sorunlar, baba figürüyle temsil edilen evin koruyucusu ve toparlayıcısı olan kişiyi yitip bir kahramana dönüştürür. Annesini de çocuk yaşta kaybetmesi Yahya Kemal için, ailenin barınağı olan ocağın sönmesi ve evin yıkılmasıdır. Bu olayların etkisiyle eksikliğini hissettiği mekâna ilave olarak on dokuz yaşında tek kelime bilmeden firar ettiği Paris'teki gurbet hayatı ondaki aidiyet duygusunu daha da kökleştirir. Düzenli bir hayat ve yuva kurma isteğine rağmen ölümüne kadar bu isteğini gerçekleştirememiş olan şair, bu özlemini şu cümlelerle ifade eder:

“Büyük şair, büyük edip olmaktan daha önemli üç şey var: Birincisi evlenip yuva kurmak, ikincisi bir ev sahibi olmak, üçüncüsü bir tarafta kimseye muhtaç olmayacak kadar parası bulunmak... Ben bunların üçünü de yapamadım. Akşam oldu mu dostlar dağılır, evlerine gider. Ben şu otel odasında yalnızlığı bütün dehşetiyle duyarım. Ne şiir, ne kitap ve ne dostlarım beni bu korkunç yalnızlıktan çekip alabilirler.” (Ayvazoğlu, 2008; 165)

Kökenleri çocukluk dönemine ait olan ev ve yuva özlemi, Yahya Kemal'in hayatı boyunca hissettiği ruhsal bir boşluk olarak şairi etkiler. Ancak bu aidiyet ihtiyacı zamanla ferdî olmaktan uzaklaşarak, kolektif bir şuurun tarihten kaynağını alan kimlik vurgusuna dönüşür. Kendisi olmayı başarmış fertlerden oluşan bir cemiyetin rüyasını gören şair, medeniyet anlayışını da kendilik değerlerinin fark edilmesi düşüncesi üzerine inşa eder. Bunu yaparken insan ruhunu ve kimliğini ortaya çıkaran mekânı, işlevsel olarak kullanır ve mekân ile kimlik arasındaki karşılıklı ilişkiye vurgu yapar.

Yahya Kemal'de tarih, coğrafya ve mekânla birlikte filizlenen medeniyet düşüncesi, kendi gökkubbesi altında toprağa kök salmış insanlardan oluşmaktadır. Hemen hemen bütün şiirlerinde hissedilen, “kendine ait olana özlem duyma” düşüncesi en veciz şekilde *Kar Musikîleri* şiirinden hareketle örneklendirilebilir. Varşova'da bir Noel gecesi muhitinden hem fiziksel hem de ruhsal anlamda uzak olan Yahya Kemal, içinde bulunduğu atmosferin yansıttığı heyecanı duymasına rağmen sevinçlerde ve kederlerde ortaklık hissetmez:

*Bir erganun âhengi yayılmakta derinden...
Duydumsa da zevk almadım İslav kederinden.*

*Zihnim bu şehirden, bu devirden çok uzakta,
Tanburî Cemil Bey çalıyor eski plakta.* (Kar Musikîleri)

Yahya Kemal'in mekânla olan birlikteliği zaman ve yer sınırlarını aşarak ruhsal bir bağla gerçekleşir. Şair poetik dilin imkânlarını kullanarak, doğrudan hitap etmek yerine kimi zaman sezdirerek kimi zaman da bir musikî parçasının refakatinde, yolunu bulmaya çalışan insana “kendine/değerlerine/tarihine dön” telkininde bulunur. Çünkü ona göre tarih, coğrafya, musiki ve diğer kültür kaynakları medeniyet anlayışının oluşturucularıdır. Dünyanın akılla kavrandığı bir yüzyılda, gönüle ve maneviyata dönmeyi tavsiye eden Yahya Kemal, en önemli medeniyet meselesinin, kaynağını insan ruhundan alma noktasında yaşadığı kanaatindedir. Ortaya koyduğu çözüm önerileri de bu kaynağa dönüşün yol haritasını vermektedir.

Toplumun medeniyet algısı ile kimliği arasında çok yakın bir ilişki vardır. Bu sebeple, sağlam bir medeniyet fikrinin temelinde, geçmişle barışık, aklının yanında kalp gözünü de kullanabilen,

yaşadığı mekânlara kendi ruhunu da yansıtabilen insanlar ve bu insanların oluşturduğu bir toplum düzeni yer almaktadır. Yahya Kemal'in şiirleri, iç dünyanın dışa aksettirildiği ve değer merkezli bir medeniyet anlayışının temellerinin yükselebileceği zemine işaret eder. Bu gerçekten hareketle, Yahya Kemal, millî ve manevi pencereden hayatı şekillendirmeye çalışan yol gösterici bir şair olarak, zaman karşısında eskimeden, her çağa hitap eden mesajlarıyla, insanımızı kendi gök kubbemiz altında bir araya gelmeye davet etmektedir.

KAYNAKLAR

- AYVAZOĞLU, Beşir, (2008), **Yahya Kemal Eve Dönen Adam**, Kapı Yayınları, İstanbul.
- BACHELARD, Gaston, (2008), **Uzamın Poetikası**, (Çev.: Alp Tümertekin), İthaki Yayınları, İstanbul.
- BEYATLI, Yahya Kemal, (1990), **Edebiyata Dair**, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul.
- CONNERTON, Paul, (1999), **Toplumlar Nasıl Anımsar?**, (Çev.Alâeddin Şenel), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- KAVAZ, İbrahim, (1997), "Yahya Kemal Beyatlı'nın Şiiri ve 'Süleymaniye'de Bayram Sabahı' Üzerine Bir Tahlil Denemesi", **Fırat Üni. Sosyal Bilimler Dergisi**, 8, (1), 385-401.
- KORKMAZ, Ramazan, (2007), "Romanda Mekânın Poetiği", **Edebiyat ve Dil Yazıları Mustafa İsen'e Armağan**, (Ed. Ayşenur Külahhoğlu İslam- Süer Eker), Ankara, s.399-415.
- LIPSON, Leslie, (2003), **Uygarlığın Ahlâkî Bunalımları**, (Çev.Jale Çam Yeşiltaş), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- NALBANTOĞLU, Hasan Ünal, (2008), Nedir Mekân Dedikleri, **Zaman-Mekân**, (Yayına Hazırlayanlar: Ayşe Şentürer, Şafak Ural, Özlem Berber, Funda Uz Sönmez), YEM Yayın, İstanbul.
- NARLI, Mehmet, (2007), **Şiir ve Mekân Cumhuriyet Dönemi (1920-1950) Türk Şiirinde Şiir-Mekân İlişkisi**, Hece Yayınları, Ankara.
- NORA, Pierre, (2006), **Hâfıza Mekânları**, (Çev.Mehmet Emin Özcan), Dost Yayınları, İstanbul.
- ÖKTEN, Sadettin, (2009), **Yahya Kemal'in Rüzgârıyla Düşünceler ve Duyuşlar**, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- ÖZCAN, Tarık, (2005), "Sessizliğin Dili ve Simgenin Ruhaniliği-Yahya Kemal ve Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirleri Üzerine Bir Çözümleme", **Arayışlar**,S.14, s.109-114.
- ÖZDEN, H.Ömer, (2011), **Bir İnanç ve Kültür Terkipçisi Olarak Yahya Kemal**, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- SHAYEGAN, Daryush, (2010), **Yaralı Bilinç –Geleneksel Topumlarda Kültürel Şizofreni-**, (Çev. Haldun Bayrı), Metis Yayınları, İstanbul.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, (2007), **Edebiyat Üzerine Makaleler**, (8.bs.), Dergâh Yayınları, İstanbul.
- TOPÇU, Nurettin. (2010), **Kültür ve Medeniyet**, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- URRY, John, (1999), **Mekânları Tüketmek**, (Çev. Rahmi G. Ögdül), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.